

HRVATSKA REGULATIVA U OBLASTI NAUČNO ISTRAŽIVAČKOG RADA

Apstrakt

U ovom članku, autor daje prikaz pravne regulative u oblasti naučno istraživačkog rada u Hrvatskoj. Analiziran je hrvatski Zakon o znanosti i visokom obrazovanju. U Hrvatskoj je naučna delatnost spojena sa visokim obrazovanjem u jedna zakon, ali isto tako i u jednom ministarstvu, što je dobro rešenje smatra autor. On misli da bi se tako nešto moglo preporučiti i za Srbiju. Autor, takođe, daje prikaz odredaba o sticanju naučnih zvanja. Način na koji su te odredbe regulisane u Hrvatskoj, veoma je sličan odredbama u Srbiji, sa nekim razlikama, koje autor posebno apostrofira. Jedna od takvih odredaba je i ta da se zahteva da jedan naučnik, da bi stekao određeno naučno zvanje, mora objavljivati najmanje 50 % članaka u različitim naučnim časopisima. Autor smatra da je to dobra odredba, isto kao i to da jedna objavljena monografija vredi više od tri, odnosno četiri članka objavljena u naučnim časopisima prve kategorije. Takođe je prezentovan i sistem finansiranja nauke, kao i sistem naučnih fondacija, itd. Za srpske naučnike je dobro da znaju kako funkcioniše sistem u Hrvatskoj, kao i da, u vezi sa tim, prave odgovarajuća upoređenja.

Ključne reči: naučno-istraživački rad, Zakon o znanosti i visokom obrazovanju, zajedničko ministarstvo, fondacija, finansiranje, sticanje zvanja, Hrvatska, komparacije sa Srbijom.

¹ Naučni savetnik i direktor Instituta za uporedno pravo Beograd

*

* *

Uobičajno je da se prilikom gotovo svih uporednopravnih istraživanja, posebno analizira Hrvatska. Ovo, pre svega, zato što je po svojoj veličini, po svom kulturnom, jezičkom, pravnom nasleđu i korenima, kao i po bliskosti trenutne socio-ekonomske pozicije, Hrvatska, ipak, lako uporediva sa Srbijom. Ako se svemu tome doda i činjenica da je Hrvatska, od nedavno, punopravna članica EU, a što je strateški cilj Srbije takođe, jasno je da je upoređivanje Srbije sa Hrvatskom u svim oblastima, pa tako i kada je reč o nauci, posebno značajno. O tom i takvom poređenju je reč u ovom kratkom elaboratu. Zbog toga ovde donosimo nekoliko osnovnih karakteristika hrvatskog sistema funkcionisanja i finansiranja naučno-istraživačke delatnosti.

Osnovna karakteristika sistema u Hrvatskoj, jeste to, da su u ovoj susednoj zemlji, spojene dve, u principu srodne oblasti: nauka i visoko obrazovanje. U tom smislu, zakon koji je donet još 2003. godine nosi naslov: "Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju". Nadležno ministarstvo, takođe, se odnosi na ove dve oblasti: nauku i visoko obrazovanje, s tim što je, prema hrvatskom sistemu, u nadležnost ovog ministarstva dodat i sport, te se čitavo ministarstvo naziva: "Ministarstvo za znanost, visoko obrazovanje i sport". Makar samo po bliskosti dve teme oblasti, kao što su visoko obrazovanje i nauka, imalo bi puno osnova spojiti ove dve oblasti. U svakom slučaju to je bolje, nego spajati osnovne škole, visoko obrazovanje i nauku, tj. na primer institute i osnovne škole, a što jeste trenutna situacija u Srbiji.

Dobro je dakle spojiti dve srodne oblasti, kao što su visoko obrazovanje i nauka. Ovde treba ukazati i na to da su, prema poslednjim izmenama i dopunama hrvatskog zakona, spojena i dva nacionalna veća (u srpskoj jezičkoj verziji „saveta“): nacionalno veće za znanost i nacionalno veće za visoko obrazovanje, te sada postoji samo jedno, zajedničko nacionalno veće (savet) – i za nauku i za visoko obrazovanje. Član 6 hrvatskog zakona, kada govori o zadacima tog veća (saveta) kaže sledeće: „ (1) Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj (u daljnjem tekstu: Nacionalno vijeće) najviše je stručno tijelo koje se brine za razvitak i kvalitetu cjelokupne znanstvene djelatnosti i sustava znanosti, visokog obrazovanja i tehnološkog razvoja u Republici Hrvatskoj. (2) Nacionalno vijeće: 1. raspravlja pitanja od važnosti za znanstvenu djelatnost te predlaže i potiče donošenje mjera za njezino unapređenje, 2. predlaže i potiče donošenje mjera za unapređenje

visokog obrazovanja, 3. daje suglasnost na uvjete Rektorskog zbora i Vijeća veleučilišta i visokih škola za stjecanje znanstveno-nastavnih, umjetničko--nastavnih i nastavnih zvanja, 4. prati razvitak i utvrđuje znanstvena i umjetnička područja i polja, imenuje područna znanstvena i umjetnička vijeća te matične odbore za pojedina polja, 5. općim aktom utvrđuje uvjete za stjecanje znanstvenih zvanja u skladu s ovim Zakonom, 6. općim aktom utvrđuje minimalne uvjete radnih obveza za znanstveno, znanstveno-nastavna i umjetničko-nastavna zvanja o kojima se podnosi izvješće u skladu s ovim Zakonom, 7. utvrđuje uvjete koje trebaju ispuniti znanstvene organizacije i visoka učilišta u području umjetnosti da bi dobile ovlaštenje za provođenje postupka izbora u znanstvena zvanja odnosno umjetničku komponentu umjetničko-nastavnih zvanja u skladu s ovim Zakonom, 8. donosi kriterije izvrsnosti za odabir znanstvenika i nastavnika za produljenje ugovora o radu nakon 65 godina života, u skladu s ovim Zakonom, 9. propisuje minimalne uvjete radnih obveza za reizbor na znanstvena, znanstveno-nastavna, umjetničko-nastavna, nastavna i stručna radna mjesta, u skladu s ovim Zakonom, 10. predlaže proglašavanje znanstvenih centara izvrsnosti te daje mišljenje o osnivanju znanstveno-tehnoloških parkova i kolaborativnih tehnoloških centara, 11. predlaže kriterije i odnose raspodjele proračunskih sredstava za znanstvenu djelatnost i visoko obrazovanje te tehnološki razvoj, 12. predlaže i potiče sudjelovanje drugih subjekata i organizacija civilnog društva, posebno tijela državne uprave, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te gospodarskih subjekata u sustavu znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja, 13. predlaže mjere i poduzima aktivnosti za afirmaciju i napredovanje znanstvenog i nastavnog pomlatka, 14. imenuje članove Savjeta za financiranje znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja, 15. predlaže i potiče mjere vezane za policentrični sustav znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj te predlaže Hrvatskome saboru strateški dokument mreže javnih visokih učilišta i javnih znanstvenih instituta, 16. raspravlja pitanja od važnosti za razvoj nacionalnoga inovacijskog sustava i predlaže i potiče donošenje mjera za njegovo unapređenje te poticanje tehnološkog razvoja, 17. predlaže članove Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 18. razmatra i daje svoje mišljenje o drugim pitanjima važnima za razvoj sustava znanosti i visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

Sve u svemu, povezivanje nauke i visokog obrazovanja, kako putem samog zakona, tako putem Ministarstva, te, na kraju, putem jedinstvenog nacionalnog saveta (vijeća), omogućava bolje povezivanje i iskorišćavanje naučnih potencijala, tj. fluktuaciju nastavnog i naučnog osoblja i zajednički nadzor delatnosti. Buduće izmene u sistemu funkcionisanja nauke u

Srbiji, trebalo bi da imaju ovo u vidu. Ovde posebno treba imati u vidu i to da se i pojedinačne problematike, kao što je i problematika doktorskih studija, tj. cena školarine doktorskih studija na jedinstven način, razmatra, na jednom zajedničkom mestu, a to je Nacionalni savet (veće) za nauku i obrazovanje. Naime, rascepanost i fragmentiranost sistema, kakva postoji u Srbiji, dovodi do toga da Instituti plaćaju doktorske studije svojih saradnika, a da onda Instituti od Ministarstva prosvete i nauke traže sredstva za finansiranje doktorskih studija svojih saradnika. Praktično, u Srbiji je sistem trenutno takav da „leva ruka“ ne zna šta plaća „desna ruka“ – Ministarstvo daje institutima, da bi ovi dali fakultetima. Ovo bi svakako trebalo prevazići, ali, da bi se to moglo prevazići, potrebno je, između ostalog, da status pravnog lica ima samo Univerzitet, a ne i pojedinačni fakulteti. Jer, ako jedan pojedinačni fakultet ima svojstvo pravnog lica, i u „svoju kasu“ naplaćuje doktorske studije, onda on nema nikakvog interesa, niti pak postoje mogućnosti da on bude prinuđen da, zajedno sa drugim fakultetima, sudeluje u radu Nacionalnog saveta. Drugim rečima da bi se u potpunosti i dosledno implementirao hrvatski model jedinstva nauke i visokog obrazovanja, neophodno je, najpre, promeniti postojeći sistem fragmentiranosti fakulteta i ukрупnjavanja u Univerzitet.

Kada je reč o sistemu finansiranja naučne delatnosti, sam Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, ne govori izričito ni o projektnom, ni o institucionalnom finansiranju, međutim, sistem finansiranja i funkcionisanja naučnog rada se u Hrvatskoj ostvaruje u stvari i preko Ministarstva i preko tzv. Hrvatske zaklade (fondacije) za znanost. Po svojoj suštini, Zaklada bi mogla odgovarati onome što su u bivšoj SFRJ nekada bili SIZ-ovi. Imajući ovo u vidu, prenosimo ono što stoji na sajtu Ministarstva za znanost, visoko obrazovanje i sport: *„Jedan od strateških ciljeva Vlade Republike Hrvatske za razdoblje 2011. - 2015. jest i promjena modela financiranja znanstvene djelatnosti s dosadašnjega modela državnog upravljanja na model državnog nadziranja sustava znanosti. Imajući u vidu ostvarivanje navedenoga cilja, projektno financiranje znanstvene djelatnosti izmjenama Zakona o Hrvatskoj zakladi za znanost prelazi u nadležnost Hrvatske zaklade za znanost. Novi ciklus natječaja za znanstvene projekte Hrvatske zaklade za znanost planira se otvoriti početkom listopada 2013. godine.“*² U tom smislu, ovde navodimo i sledeće, a što, čini nam se može biti vrlo ilustrativno kada je reč o finansiranju naučnih projekata: *„1. Izravni troškovi - Izravni troškovi na programima Zaklade su troškovi koji se mogu nedvosmisleno identificirati unutar projekta. Svi izravni troškovi trebaju biti: ■ logični i neophodni; ■ isključivo služiti za provođenje i unaprjeđenje projekta;*

² <http://www.hrzz.hr/default.aspx?id=94>, 10.10.2013.

■ nedostupni na drugi način; ■ u skladu s troškovima uobičajenim za sponzorske ugovore; ■ u skladu s Preporukama i uvjetima za dodjelu i korištenju sredstava Zaklade; zatim - **1.2. Izravni troškovi mogu uključivati:** ■ naknade za voditelja projekta te članove projektnog tima, u visini označenoj u prihvaćenom prijedlogu projekta, odnosno u Ugovoru o dodjeli sredstava; ■ troškove opreme nužne za provođenje projekta. Odluku o financiranju opreme donosi Upravni odbor za svaki program posebno. Oprema se treba nabaviti pod najpovoljnijim uvjetima, vodeći računa o ekonomičnosti cijene, vremenskom ograničenju i kvaliteti, izbjegavajući bilo kakav oblik sukoba interesa; ■ putne troškove i ostale troškove neposredno proizašle iz suradnje na programu ili troškove učenja određenih tehnika i postupaka. U slučaju radnih posjeta moguća je isplata dnevnica u iznosu sredstava koje pravna osoba s kojom Zaklada sklapa ugovor daje svojim stalnim zaposlenicima jednake znanstvene razine, osim ako nije drugačije pismeno dogovoreno sa Zakladom; ■ stvarne troškove materijala, uključujući i dozvole za registraciju kompjuterskih programa (softwera) te troškove pristupa i korištenja opreme i usluga nedostupnih u pravnoj osobi s kojom Zaklada sklapa ugovor o izvođenju projekta, a koji su opravdani i nužni za provedbu projekta; i ■ ostale odobrene izravne troškove vezane uz projekt, a navedene u prihvaćenom prijedlogu projekta i pismeno odobrene od Zaklade. Na kraju, tu su **I 1.3. Posredni troškovi** ■ Posredni troškovi izračunavaju se najviše do 15% ukupnih troškova umanjenih za cijenu opreme; ■ Zaklada zadržava pravo izmjene načina izračunavanja posrednih troškova, o čemu se obavještava pravnu osobu u kojoj se provodi projekt te voditelja projekta.³

Moglo bi se dakle reći da je sistem finansiranja i funkcionisanja naučne delatnosti u Hrvatskoj dvojak. Određeni instituti i u određenoj meri, finansiraju se institucionalno, direktno iz državnog proračuna (budžeta), a jednim delom se finansiranje vrši i putem sredstava “zaklade”, tj. “fondacije” za znanost /nauku. Finansijska sredstva “zaklade” se jednim (većim) delom obezbeđuju od strane Ministarstva, ali takođe i od strane nekih drugih organizacija, pre svega, na primer, Privredne komore, kao i od sopstvenih prihoda, tj.prihoda drugih naučnih organizacija, sponzora, privrednih subjekata iz zemlje i inostranstva. Sve te organizacije koje participiraju u finansijskim sredstvima “zaklade”, takođe participiraju i u upravljanju “zakladom”, po tome što predlažu po određeni broj članova Upravnog odbora, koje sve u krajnjoj instanci ipak imenuje hrvatski Sabor. To međutim ne znači da oni koji se institucionalno finansiraju iz državnog proračuna, ne mogu aplicirati na konkurse Fondacije (zaklade), već

³http://www.hrzz.hr/UserDocsImages/pdf/Preporuke_i_uvjeti_za_dodjelu_i_koristenje_sredstava_Zaklade.pdf, 11.10.2013.

naprotiv. Ova praksa formiranja fondacija postoji u zapadnim zemljama i ona je nešto uobičajeno, čime se simulira i prikriva de facto državno finansiranje i državni interes. Da bi neke domaće naučne institucije mogle da konkurišu kod inostranih donatora i sponzora, neophodno je da ne budu direktno na budžetu Vlade (Ministarstva), već da budu finansirani iz pojedinih nevladinih (poluvladinih) fondova i fondacija. Primera radi USAID, ne prihvata da finansira institucije koje se finansiraju od strane Vlade. Ovakve fondacije – zaklade služe upravo tom cilju, da prikriju državno – budžetsko finansiranje, pred potencijalnim stranim investitorima. Suštinski, hrvatska “zaklada” jeste budžetska (većim delom na budžetu) institucija – fondacija koja sprovodi “prikriveno” Vladino finansiranje nauke. Kada je reč u tome da eventualno čitava stvar u Srbiji bude preuzeta, treba ipak reći i sledeće: dobra strana svega jeste u tome što bi pojedine naučne institucije, lakše mogle pronaći inostrane direktne strateške partnere, ali ta prednost je čini se u današnja krizna vremena zanemarljiva, jer se u stvari radi o usložnjavanju čitavog procesa finansiranja i o širenju birokratije, zapošljavanju novih ljudi u administraciji, čime bi se administrativni trošak u nauci znatno povećao, a što u postojećim okolnostima nije dobro.

Hrvatski naučni sistem, karakterističan je i po tome, što ne postoji jedno “krovno telo”, kakvo je kod nas “Komisija za sticanje naučnih zvanja”, već se naučna zvanja stiču direktno od strane nadležnih “matičnih odbora”, instance, koja se upravo istovetno tako naziva i u Hrvatskoj, kao i u Srbiji. Ovo smatramo boljim rešenjem, jer se ne događa to da o medicinarima odlučuju istoričari, o pravnicima hemičari, a o arhitektama biolozi. Sasvim je logično da se unutar struke, u krajnjoj liniji tamo, gde se ljudi ne samo u brojčanim izveštajima, poznaju, da se u tim krugovima odlučuje o svemu. Dobro je i to što hrvatski zakon direktno, sasvim izričito kaže da rešenje kojim se nekome dodeljuje ili uskraćuje naučno zvanje ima karakter upravnog akta, protiv kojeg se može voditi upravni spor. Odgovarajućim tumačenjima bi se moglo do istoga doći i kada je reč o Srbiji, mada mislimo da je bolje da to sasvim izričito stoji i u samom zakonu.

I u hrvatskom zakonu postoje tri naučna zvanja, istovetnih naziva: znanstveni suradnik; viši znanstveni suradnik i znanstveni savjetnik. Ta zvanja se stiču na period od 5 godina. Poslodavci, tj. instituti zaključuju sa naučnim radnicima ugovore o radu na neodređeno vreme, ali na određeno radno mesto koje traje određeno vreme. Ugovor se sklapa na 5 godina na neodređeno vreme, što jeste pomalo apsurdno. Suštinski ova komplikovana i nelogična formulacija postoji kao takva, pre svega, zato da bi se zaposlenim naučnim radnicima omogućilo da, kod odgovarajućih

banaka, podižu stambene i druge kredite. Hrvatski zakon o znanosti i visokom obrazovanju, kaže izričito da se, tamo, gde nije drugačije regulisano, imaju primenjivati pravne odredbe iz zakona o ustanovama, a da naučni radnici imaju status službenika (uposlenika). Aktuelno stanje u Srbiji, trebalo bi takođe izričito zakonski regulisati na taj način.

Naučni (znanstveni) saradnik, kao i viši naučni saradnik, ima pravo da nakon pet godina bude ponovo, još jedanput bude biran (reizabiran) u isto zvanje, nakon čega, ukoliko ne ostvari napredak u više zvanje, on gubi stečeno zvanje i biva vraćen u niže zvanje. Kada jedanput bude reizabran, kandidat ima pravo da (tek) nakon godinu dana traži izbor u više zvanje. Primera radi, znanstveni suradnik, nakon pet godina ne uspe da prikupi dovoljno bodova za izbor u zvanje višeg znanstvenog suradnika i onda on ide najpre u reizbor, pa onda, nakon isteka roka od godinu dana, ima pravo da pokrene postupak za izbor u više zvanje.

Ono što je za Hrvatsku specifično jeste to da i znanstveni (naučni) savetnici podležu reizboru, ali samo jedanput, nakon čega njihovo zvanje postaje stalno i više ne podležu reizboru. Iz Pravilnika, tj. bilo kog drugog pravnog akta se ne vidi, sasvim jasno, šta i koliko naučni (znanstveni) savetnik treba da postigne, ostvari u postupku reizbora, odnosno, da li treba da ostvari isto kao i prilikom prvog izbora u zvanje, što bi se moglo tumačiti kao ono što je zakonodavac želeo, međutim, nigde to ne stoji jasno, tj. izričito napisano, kao ni to šta biva ukoliko znanstveni savetnik ipak ne uspe da od svog prvog izbora u to zvanje ostvari potreban broj poena. Da li tada gubi zvanje naučnog savetnika? Čini se da bi logično bilo tumačiti da gubi i da se vraća u zvanje višeg naučnog saradnika. Jedno je u svakom slučaju jasno i izričito zapisano u hrvatskim pravnim aktima koji regulišu problematiku naučne delatnosti – zvanje naučnog savetnika postaje stalno, tek nakon što naučni savetnik bude jedanput reizabran u to zvanje. To praktično znači da su u hrvatski sistem uvedena 4 zvanja, da je treće zvanje naučni (znanstveni) savetnik koji podleže reizboru i znanstveni savetnik koji više ne podleže reizboru. Uvođenje ovakvog jednog sistema u Srbiju, verovatno bi izazvalo vrlo velika negodovanja, te zbog toga, a i zbog razloga konzistentnosti čitavog pravnog sistema, eventualna odredba o jednom reizboru savetnika, ne bi mogla važiti retroaktivno, za one koji su do sada već izabrani u zvanje savetnika, već samo za one koji bi tek bili birani u najviše zvanje naučnog savetnika.

Bilo kako bilo, tek i u Hrvatskoj je na snazi sličan model - način bodovanja i ocenjivanja, vrednovanja naučnih radnika i njihovih radova, te u vezi sa tim, napredovanja od znanstvenog saradnika do znanstvenog savetnika. Ono što je posebno specifično, jeste to da u Hrvatskoj postoji

posebna Agencija za vrednovanje naučnog rada. Ta agencija je pomoćni organ Nacionalnog veća (saveta) pre svega za procese akreditacije naučnih organizacija. Agencija znači odgovara onome što kod nas obavlja Odbor za akreditaciju. Međutim osim toga, Agencija pruža i usluge kod pojedinačnog vrednovanja pojedinih istraživača, što će reći da matični odbor, prilikom izbor nekoga u neko naučno zvanje, konsultuje Agenciju da li su i koliko su podaci verodostojni. "Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja" iz februara 2013. veoma je dugačak, obiman i katkada se čini vrlo komplikovan, sa čitavim nizom odgovarajućih matematičkih formula sadržanih u članovima dotičnog pravilnika. Te su formule, čini se posebno komplikovane kod izračunavanja kvaliteta nečijeg rada, odnosno, kvaliteta "Impakt faktora", tj. nečije citiranosti i uticajnosti u domaćoj i inostranoj naučnoj javnosti. Zapravo, čak se i kvalitet nečijih radova, kvalitetna ocena pojedinog kandidata, u stvari na svoj način kvantifikuje.

Pravilnik sadrži posebne odeljke i odredbe za 1) prirodne nauke; 2) biomedicinu i zdravstvo; 3) tehničke nauke; 4) biotehničke nauke; 5) društvene nauke; 6) humanističke nauke i 7) interdisciplinarna područja (znanost uopšte, umetnost). Propisi i uslovi su manje, ili više slični, ali sa ipak odgovarajućim razlikama, naročito kod humanističkih znanosti (nauka), ali, takođe nešto drugačiji, nešto blaži kriterijumi su predviđeni i u okviru društvenih nauka za pravo. To se isto može reći i za druge naučne oblasti. Na primer, u oblasti fizike, hemije, geofizike, interdisciplinarnih istraživanja prirodnih nauka, kao i u oblasti biologije, postavljeni su za 30 odsto viši kriterijumi, nego kada je u pitanju geologija. Kada je reč o matematici, kriterijumi su još blaži. Humanističke nauke su u tom smislu posebno privilegovane, odnosno, kriterijumi za sticanje zvanja u ovim nakama su blaži nego u drugim naukama, uključujući tu i društvene nauke.

Bilo kako bilo, tek, Nacionalno veće (savet) jednom u tri godine donosi odluku koji se to radovi, tj. radovi u kojim časopisima se imaju smatrati kao radovi kategorije A-1 a koji radovi kao radovi kategorije A-2. Ovo je verovatno bolje rešenje, nego birati, tj. rangirati časopise svake godine. A-1 su radovi objavljeni u časopisima sa međunarodnom recenzijom, koji su indeksirani u međunarodnim bazama. A-2 radovi su svi ostali radovi – poglavlja u zbornicima, recenzirane konferencije, itd. Matični odbori, u stvari, u krajnjem Nacionalno veće rangira časopise u te dve kategorije. U nekim drugim naučnim oblastima, matematici, ili humanističkim naukama, uvodi se i treća kategorija radova, što je takođe stvar procene matičnih odbora, tj. Nacionalnog veća.

Čini se da rešenje o samo te dve, odnosno, tri kategorije časopisa u principu nije loše rešenje, jer sprečava svađe i podele, te neku vrstu

protekciju kod izbora jednog časopisa u jedan, drugi, treći ili četvrti nivo kategorije. Da bi neko u društvenim naukama stekao zvanje naučni saradnik mora imati 2 rada u kategoriji A1 i 4 rada u kategoriji A2. Kod višeg naučnog saradnika taj odnos je 3 u A1 i 11 u A2. Za savetnika je odnos 4 i 21.

Za druge oblasti, pokazatelji su, kao što rekosmo, nešto drugačiji i prilagođeni specifičnostima date oblasti, pa tako, na primer, kod biotehničkih nauka, se uvodi i kategorija A-3 te znanstveni saradnik mora objaviti 3 u A-1, 4 u A-2 i 4 u A-3. Za višeg znanstvenog suradnika odnos je 6 – 9 – 6. dok je za savetnika potreban broj 10 – 15 – 10. Pri tome, radovi iz kategorije A-1 mogu zameniti radove iz kategorije A-2, isto kao što i radovi iz kategorije A-2 mogu zameniti radove iz kategorije A-3.

Ono što je zajedničko u svim naučnim oblastima jeste odredba, po kojoj jedan kandidat za naučno zvanje ne sme imati više od 50 odsto objavljenih radova u jednom te istom časopisu. Time se zapravo onemogućava da neko rezerviše za sebe mesto u jednom časopisu, da objavljuje samo u časopisu koji izdaje institut u kojem on radi, već da mora objavljivati u više različitih časopisa, što, u principu smatramo korisnim i poželjnim. Za početno zvanje naučnog saradnika, on mora imati minimum jedno, za zvanje višeg naučnog saradnika mora imati dva jednoautorska dela, a za savetnika su potrebna 3 jednoautorska dela u bilo kojoj kategoriji. Istovremeno, kada se radi o koautorskim delima – ako su do tri koautora, onda se svakome računa po 100%, a ako je 4 i 5 autora, onda svaki dobija po 50%, dok preko pet koautora, računica se izvodi tako što se 100% podeli sa brojem koautora, pa tako na primer ukoliko u jednom radu ima 6 koautora svaki dobija po 100/6. Međunarodna monografija vrednuje se kao tri rada u kategoriji A-1, odnosno, poglavlje u knjizi (monografiji) se računa kao jedan rad u kategoriji A-1. Jedna domaća (hrvatska) monografija se računa kao tri rada u kategoriji A-2, a poglavlje u takvoj domaćoj monografiji kao jedan A-2 rad. Do dva rada prihvaćena za objavljivanje se računaju kao da su objavljena, ukoliko kandidat podnese pismenu potvrdu uredništva časopisa ili izdavača da su ti radovi prihvaćeni za objavljivanje. Dakle, uvažava se to da je potrebno vreme dok jedan rad bude objavljen u jednom časopisu, ali to ne u nedogled, već samo do dva slučaja.

Stiče se utisak da je hrvatski Pravilnik o sticanju naučnih zvanja vrlo detaljan, te da ništa, ili gotovo ništa, nije prepušteno stavovima i praksi matičnih odbora i Nacionalnog saveta (vijeća). Dobro je, u principu, da što manje toga bude prepušteno stavovima i nekakvoj uobičajenoj praksi, no, onda, pravilnik po prirodi stvari mora biti glomazan, a ponekad, ipak, ne sasvim dorečen.

Sve u svemu, moglo bi se reći da sistem pravne regulative naučnog rada u Hrvatskoj i nije bitno drugačiji od onog u Srbiji. Razlike nisu velike, ali se ponajpre u stvari radi o izvesnim preciziranjima. Na primer, do koje mere se uvažava (toleriše) koautorstvo; zatim, do koje mere se uvažavaju (tolerišu) potvrde da će jedan članak u jednom časopisu biti objavljen, što u današnjim vremenima krize, kada časopisi izlaze neredovno i sa zakašnjenjem i nije tako besmisleno. Smatramo takođe dobrim rešenjem i to da se naučni radnici podstiču da objavljuju ne samo u „svojim”, već i u „drugim” časopisima, te da im se priznaje samo do 50 odsto onoga što su objavili u „svojim” časopisima. Odnos između vrednovanja jedne knjige i jednog članka u Hrvatskoj je, ipak, čini se bolji i realniji nego u Srbiji, a po nama pažnju zaslužuje i dobro rešenje sa samo dve kategorije časopisa A-1 i A-2, jer kada postoji više kategorija naučnih časopisa, onda u prvi plan izbijaju i otvorene, ili zakulisne borbe i igre oko toga koji će časopis dobiti koju kategoriju.⁴ Smatramo dobrim rešenjem da se kategorizacija i ocenjivanje časopisa obavlja jednom u tri godine, a ne jednom godišnje. Ipak ono što je posebno važno, ono što je naročito drugačije u Hrvatskoj, u odnosu na Srbiju, jeste to da postoji jedan zajednički nacionalni savet i za visoko obrazovanje i za nauku, a što smatramo posebno dobrim i za Srbiju preporučljivim. Dobro je i to što se izbor u naučna zvanja završava u okviru uže struke, tj. u matičnim odborima, a ne u nekakvoj zajedničkoj komisiji, gde bi pripadnici različitih naučnih disciplina odlučivali jedni o drugima.

Mora se ipak reći da se suštinski radi o gotovo istovetnim sistemima, sa malim modifikacijama i, nama se čini, poboljšanjima kada je reč o Hrvatskoj. Međutim, čitav sistem organizacije naučne delatnosti u Srbiji, ozbiljno može biti doveden u pitanje iz nekih, sasvim profanih, čisto tehničkih razloga. Kao jedan, od trenutno najaktuelnijih problema u srpskoj nauci, pojavljuje se problem isplate novčanih sredstava za plate naučnim radnicima u institutima. Prema nekim informacijama, ovaj problem je posledica ne toliko nedostatka finansijskih sredstava, već jednog tehničkog detalja, tj. šifre pod kojom se računovodstveno vode sredstva za plate zaposlenih u institutima. Ta šifra sugerise nadležnima u Trezoru, tj. Ministarstvu finansija, da je reč ne o platama, već o honorarima, naučnih radnika u Institutima, koji svoju platu, već, ostvaruju negde na nekom drugom mestu. Nadležni u Trezoru to onda shvataju kao nešto što mogu odlagati. Sve to dovodi do toga da su plate danas ne više neredovne, nego da plate redovno kasne u poslednjih nekoliko meseci, a što je

⁴ Ovde mislimo prvenstveno na časopise iz oblasti društvenih nauka, gde postoje te dve kategorije, jer u drugim naučnim oblastima, uvodi se i treća kategorija časopisa, kao što smo već rekli.

nepovoljno i za funkcionisanje tekućih računa zaposlenih i za kredite zaposlenih, ali i za funkcionisanje samih institucija. Potrebno je u tom smislu najpre promeniti šifru, pod kojom se u Ministarstvu finansija vode plate zaposlenih.⁵ Čini se da za ovo čak nisu potrebne velike zakonodavne reforme. Naime, na primedbu da je takvu promenu šifre nemoguće izvršiti bez celovite promene Zakona o naučno istraživačkoj delatnosti, odgovaramo da to nije tačno. Naime, Zakon, iako govori o projektnom finansiranju naučne delatnosti, ipak ne govori o tehničkim detaljima kao što su šifre, te se imajući to u vidu, sasvim lako može izvršiti promena tog tehničkog detalja šifre, čak i bez direktne zakonodavne intervencije, tj. promene zakona, a što bi srpsku nauku i srpske institute izvuklo iz aktuelne pozicije u kojoj oni svakomesečno moraju da traže prijem kod jednog ili drugog ministra, koji onda lično moraju da intervenišu da bi se problem šifri razrešio. To, kao i još nekoliko drugih detalja govori da se ne mora odmah ići na velike reformske zahvate. Primera radi, jedno od pitanja jeste i pitanje da li i koliko jedan analitičar/ka za čitavu jednu oblast u kojoj se nalazi i po nekoliko hiljada naučnih radnika, mogu uspešno i valjano procenjivati rad svakog od tih naučnih radnika, ili je potrebno da to radi i neka specijalizovana služba, možda neko iz već postojeće sužbe pri ministarstvu, odnosno, pri tzv. Centru za promociju nauke. To su sve pitanja koja mogu izgledati neprimerena jednoj strateškoj analizi, ali, strateška analiza nauke zahtevala bi jednu znatno širu analizu. Ovo je bio samo pokušaj da se sagledavanjem osnovnih (pravnih) postavki hrvatskog naučnog sistema, sagleda šta bi se i koliko moglo promeniti i u srpskom sistemu koji je po svemu veoma sličan hrvatskom.

⁵ Da se radi o ipak tehničkom detalju, sugeriše i to da je aktuelni Ministar finansija, Krstić primio delegaciju naučni radnika koja ga je obavestila o problemu i da je on tim povodom izjavio da će se taj tehnički problem razrešiti ubuduće. (<http://www.sindikatanauke.org/vesti.htm>, 15.10.2013.)

Jovan Ćirić, PhD

Principal Research Fellow

Director of Institute of Comparative Law,
Belgrade

CROATIAN REGULATION IN THE FIELD OF SCIENTIFIC WORK

Summary

In this article, the author presents the legal regulation in the field of scientific research in Croatia. So, here it is presented the Croatian Basic law of scientific work and high education. In Croatia, scientific work and high education is connected, joined in one law, but also in one Ministry, which is good solution considers the author. He thinks that it is something that could be recommended for Serbia. Ćirić also presents here the regulation for obtaining scientific titles for every scientist. This regulation is very similar to Serbian regulation with some differences. The author points out some of those differences, such as the order that one scientist has to publish articles in different journals and 50% of those articles has to be from various journals and not only from one. Jovan Ćirić thinks that it is something good, as well as the system of evaluation of scientific work, the regulation by which one monography values more than 3 or 4 articles from the first category of journals. It is also presented the system of the financing the science, the system of scientific foundation, etc. So, it is good for Serbian scientists to see how the system is regulated in Croatia and to make some kind of comparisons with them, thinks the author of this article.

Key words: scientific work, high education, foundations, evaluation of scientific work, the system of financing, Croatia, comparison with Serbia.